

Антоніна Дирда

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ГОЛОВУВАННЯ ШВЕЙЦАРІЇ В ОБСЄ В КОНТЕКСТІ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Antonina Dyrda

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE OSCE CHAIRMANSHIP OF SWITZERLAND IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN CRISIS

This article analyzes the activities of Switzerland in the OSCE during its chairmanship. Particular emphasis is put on efforts of Confederation, that were aimed at transformation of the structure of the platform for negotiations on an effective tool of political influence in Europe. This demonstrates a significant role of neutral states in formation of all-European security space.

Particular attention is focused on the activities of Switzerland in the OSCE in 2014 on the Ukrainian issue, when crisis in Ukraine has begun. The article defines the key features of neutral Swiss foreign policy in the context of the OSCE's activities and settlement of the Ukrainian crisis. The author highlights the efforts of the Swiss Confederation in conflict resolution and reconciliation of warring parties through diplomatic means. The article also studies the ratio of Swiss positions of power with the general policy of the European Union on anti-Russian sanctions regime. Also, it was demonstrated the role of President and Foreign Minister of Switzerland Didier Burkhalter, who showed himself as a skilled diplomat.

Key words: neutrality, the OSCE, foreign policy, international conflict, armed confrontation.

Постановка проблеми. Швейцарія – перша європейська держава, яка отримала статус постійного нейтралітету, що дозволило їй впродовж кількох століть проводити унікальну зовнішню політику, яка, з одного боку, дозволяла країні залишатися осторонь від міжнародних конфліктів, з іншого, - бути при цьому впливовим актором міжнародних відносин. Цю тезу підтверджує аналіз діяльності Конфедерації в рамках ОБСЄ. Важливим є також той факт, що Швейцарія двічі очолювала цю міжнародну структуру у ті періоди, коли потребувалися значні зусилля для стабілізації та врегулювання регіональних криз. Особливої актуальності набуло головування Швейцарії в ОБСЄ на тлі кризи в Україні. Йдеться, перш за все, про анексію Криму та початок військових дій на Сході країни. Таким чином, діяльність Конфедерації у рамках ОБСЄ дає можливість визначити відповідність її зовнішньої політики принципам нейтралітету.

Аналіз останніх джерел та публікацій. У роботі використані праці авторитетних науковців у галузі міжнародних відносин, статті з наукових журналів українською, російською та німецькою мовами.

Проблема швейцарського нейтралітету досить добре висвітлена як закордонними дослідниками, так і вітчизняними. Серед вітчизняних науковців можна виділити В. Вдовенко, Н. Мельник, О. Ерднієва, Л. Чекаленко, О. Капінус, Ю. Бараш, які здебільшого займаються європейською складовою зовнішньої політики Швейцарії. Серед іноземних дослідників можна виділити Г. Драгунова, Ю. Лоефела, М. Шендлера, В. Швейцера, В. Кружкова.

Мета статті. Основними завданнями публікації є аналіз діяльності Швейцарської Конфедерації в контексті її головування в ОБСЄ, простеження співвідношення необхідності дотримуватися нейтральної зовнішньої політики та прагнення захистити національні інтереси на міжнародній арені, не дискредитувавши себе як посередника і не втративши ключових міжнародних партнерів.

Виклад основного матеріалу. У 1975 р. Швейцарія приєдналася до Організації з безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ) і з моменту початку її діяльності у цій структурі дотримувалася активної дипломатичної позиції. Ще у період підготовки Наради з безпеки і співробітництва в Європі Швейцарія продемонструвала свою зацікавленість у діяльності новоствореної міжнародної дипломатичної платформи, внівши ряд конструктивних пропозицій, що мали для справи європейської розрядки аж ніяк не другорядне значення. Варто згадати швейцарську ініціативу щодо

проведення спеціальної експертної наради щодо розгляду питань, які стосувалися мирного врегулювання суперечок між державами. Її ініціатива про поліпшення роботи ЗМІ з інформування громадськості про результати діяльності ОБСЄ також не залишилася непоміченою. Спільно з Австрією Швейцарія також виступила за обмін думками на Нараді з питань про незастосування ядерної зброї. У цілому ж Швейцарія бачила в ОБСЄ форум, де могли отримати позитивний відгук її уявлення про права людини, мир, безпеку та міжнародне співробітництво¹.

На початку 90-х рр. XX ст. відбуваються певні зміни в трактуванні політичним керівництвом Швейцарії концепції постійного нейтралітету країни, викликані закінченням «холодної війни», припиненням діяльності Організації Варшавського Договору і, як наслідок, зняттям загрози глобальної ядерної війни. Відбувається відхід від «класичного нейтралітету» на користь сумісності нейтрального статусу з міжнародними економічними санкціями, з підтримкою миротворчих операцій і участю в них в рамках санкцій ООН або ОБСЄ, з міжнародним співробітництвом в області безпеки, виробництва озброєнь і підготовки військовослужбовців, тобто в сферах донедавна «заборонених» для нейтралів².

У висловлюваннях видатних державних діячів Швейцарії досить чітко простежувалася думка про важливість активної участі країни в досягненні всезагального миру, перш за все, у Європі. Велике значення відіграло те, що у 1996 р. Швейцарія на основі ротації в особі тодішнього президента конфедерації Ф. Котті головувала в ОБСЄ. У цей період головним вектором діяльності ОБСЄ став пошук нових підходів до попередження конфліктів та врегулювання криз, а також до військових аспектів безпеки. Також активно обговорювалося питання вироблення спільної та всеохоплюючої моделі безпеки для Європи у XXI ст.

Ще напередодні головування Швейцарії у 1996 р. під час Будапештської зустрічі на вищому рівні 5-6 грудня 1994 р. було ухвалено рішення про перетворення НБСЄ з 1 січня 1995 р. на Організацію з безпеки і співробітництва у Європі, а також прийнято політичну декларацію стратегічного характеру – «На шляху до справжнього партнерства у нову добу», у якій ставилося завдання розробки моделі загальної і всеохоплюючої безпеки для Європи XXI ст. Основні характеристики такої моделі були оприлюднені на Лісабонській зустрічі лідерів держав ОБСЄ у грудні 1996 року, де було наголошено на необхідності розбудови єдиної мирної і демократичної Європи без розмежувальних ліній.

3 січня 2014 р. Швейцарія, змінивши Україну на цій посаді, головувала в ОБСЄ. Будучи нейтральною державою Швейцарія найвищою мірою зацікавлена в тому, щоб Європа і її безпосередні сусіди мали стабільне і безпечне майбутнє Швейцарське головування призведе до інтенсифікації двосторонніх відносин Берна з цілою низкою країн, серед яких знаходяться постійні члени Ради Безпеки ООН і «Великої Двадцятки»³.

Керуючись девізом «Створення співтовариства безпеки на благо кожного», Швейцарія у рамках свого головування в ОБСЄ у 2014 р. прагнула внести відчутний вклад у вирішення трьох головних завдань. Перше завдання - забезпечення безпеки і стабільності. Воно передбачає наступне: примирення на Західних Балканах, ведення діалогу і зміцнення довіри на Південному Кавказі, поліпшення управління у сфері безпеки, а також оновлення Віденського документа і обмін ідеями щодо контролю над звичайними озброєннями⁴. Зокрема, пріоритетами Швейцарії в регіоні стали підтримка та посилення уже існуючих на Південному Кавказі форматів, спрямованих на побудову інтенсивних зв'язків між суспільствами країн регіону. Основна увага ОБСЄ буде направлено на проекти, пов'язані з молоддю та представниками культурної сфери - журналістів, художників, рятувальників, а також на регіональне співробітництво⁵.

¹ Манжолла, В.А., Вдовенко, В.М. (2007). *Нейтралітет та позаблоковість у європейській системі міжнародних відносин*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».

² Ерднієва, О.В. (2014). Принцип нейтралітету в зовнішній політиці Швейцарії. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Історія, том. 241, Вип. 229, 74-79.* <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2014_241_229_15>

³ Gemperli, S. Knochenarbeit und eine neue Freundschaft. *Neue Zürcher Zeitung*. <<http://www.nzz.ch/aktuell/schweiz/knochenarbeit-und-eine-neue-freundschaft-1.18192894>>

⁴ Schweizer OSZE-Vorsitz 2014. *Mögliche Schwerpunkte des schweizerischen OSZE-Vorsitzes* [Duranjic M., Gerber M., Kurz B]. foraus-Diskussionpapier. Nr. 19, November, 2013, 3

⁵ Schweizer OSZE-Vorsitz 2014. *Mögliche Schwerpunkte des schweizerischen OSZE-Vorsitzes* [Duranjic M., Gerber M., Kurz B] // foraus-Diskussionpapier – Nr. 19, November 2013, 14

У рамках другого завдання - покращення умов життя людей - пріоритетами визначені, зокрема, підвищення надійності управління у разі стихійних лих і боротьба з транснаціональними погрозами (тероризм, кіберпростір). У рамках зміцнення потенціалу ОБСЄ Швейцарське головування передбачає подальший розвиток процесу «Гельсінкі +40» з метою реформування Організації, зміцнення потенціалу у сфері посередництва, а також розширення громадянського суспільства. Як наголосив голова ОБСЄ 2014 р., федеральний радник та міністр закордонних справ Дідьє Буркхальтер, всі ці три мети пов'язані з трьома головними цінностями: безпека, свобода і відповідальність¹.

Уряд Швейцарії спеціально доручив трьом високопоставленим дипломатам зміцнити «швейцарську команду» на період головування Берну. Два з них, послы з особливих доручень Жерар Штудман і Анжело Гнедігер, окремо займалися питаннями Західних Балкан і Південного Кавказу. Посол Фред Таннер відправився до Відня в якості спеціального консультанта Генерального секретаріату ОБСЄ². Серйозність своїх намірів у якості голови ОБСЄ Швейцарія підкріпила фінансовим внеском в 16 млн. франків. У цю суму, наприклад, увійшло фінансування заходів з організації саміту ОБСЄ на міністерському рівні, який пройшов у Базелі в грудні 2014 р.³

Говорячи про ОБСЄ, яка у 2015 р. відзначила своє 40-річчя, слід підкреслити, що ця організація, напевно, отримала чималу вигоду за рахунок дружніх відносин між Берном і Москвою. У Росії дуже цінують той факт, що Швейцарія завжди намагалася зберігати свій статус нейтральної країни і не вступати у будь-які оборонно-політичні альянси⁴.

Швейцарське головування вдихнуло нове життя в міжнародну миротворчу політику компромісів, в основі якої знаходиться принцип вироблення пакетних взаємовигідних рішень для складних і заплутаних політико-військових проблем. Слід нагадати, що в перші роки свого існування ОБСЄ така «політика компромісів» застосовувалася активно і досить успішно⁵.

На швейцарське головування в ОБСЄ покладалися великі надії, оскільки воно мало відіграти важливу роль у сприянні процесу Гельсінкі+40, спрямованого на зміцнення і огляд ефективності ОБСЄ впродовж 40 років після підписання Гельсінського заключного акту, а також рух у напрямі реалізації концепції єдиного Євро-Атлантичного і Євразійського співтовариства безпеки.

Обговорення в рамках робочої групи Гельсінкі + 40 не показали ніяких ознак прогресу, оскільки атмосфера не сприяла подальшому поліпшенню і без того складного діалогу з таких питань, як реформа ОБСЄ, модернізації традиційних режимів контролю над озброєннями, робота в напрямку прогресу врегулювання затяжних конфліктів, і зміцнення діяльності ОБСЄ в усіх трьох вимірах. Проте, заявлена загальна мета процесу Гельсінкі+40 реалізації концепції «вільного, демократичного, загального і неподільного Євроатлантичного та Євразійського співтовариства безпеки, вільного від розділових ліній, конфліктів, сфер впливу і зон з різними рівнями безпеки» стала більш актуальною і важливою, ніж коли-небудь.

Замість цього Швейцарський Голова був змушений зосередитися на врегулюванні кризи в Україні, яка стала новим викликом для ОБСЄ загалом і для головуючої Швейцарії. Через ситуацію в Україні ОБСЄ знову опинилася в центрі уваги. Організація, яка була піддана широкій критиці за те, що втратила свою роль і ефективність, мала вкотре зосередити свою увагу на наданні допомоги в розв'язанні кризи.

Таким чином, державам-членам ОБСЄ на чолі зі Швейцарією слід було переглянути пріоритети в рамках процесу Гельсінкі+40, зосередившись на зміцненні потенціалу Організації у сфері розв'язання конфліктів, запобігання конфліктам, кризового реагування, врегулювання конфліктів і постконфліктної відбудови⁶.

¹ *Schweizer OSZE-Vorsitz 2014. Mögliche Schwerpunkte des schweizerischen OSZE-Vorsitzes* [Duranjic M., Gerber M., Kurz B]. foraus-Diskussionpapier. Nr. 19, November, 2013, 3

² Die OSZE: Herausforderungen und Möglichkeiten. *Koff Newsletter*. Nr. 127, 1. Mai 2014, 20

³ *Schweizer OSZE-Vorsitz 2014. Mögliche Schwerpunkte des schweizerischen OSZE-Vorsitzes* [Duranjic M., Gerber M., Kurz B]. foraus-Diskussionpapier. Nr. 19, November, 2013, 10

⁴ Die OSZE: Herausforderungen und Möglichkeiten. *Koff Newsletter*, Nr. 127, 1. Mai 2014, 13

⁵ Гайсцер, У. Швейцарія вночі возглавит ОБСЕ. *Swissinfo.ch. Безопасность*.
<<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=37497122>>

⁶ Лихтенштайн, С. Актуально: влияние кризиса в Украине на ОБСЕ. *Безопасность и права человека. Нидерландский Хельсинский Комитет*. <http://www.shrblog.org/blog_rus/___On_hold___The_impact_of_the_Ukraine_crisis_on_the_OSCE_.html?id=463&page=1>

Тому як тільки революційні події стали набирати обертів, до України прибула місія ОБСЄ з метою вивчення ситуації. Більш дієвої реакції ситуація почала вимагати після анексії Криму та початку збройного конфлікту на сході України. І коли Захід почав вводити економічні і політичні санкції проти Росії, Швейцарія опинилася в непростій ситуації. Балансуючи між відмовою безпосередньо приєднатися до санкцій і заходами щодо недопущення обходу цих санкцій через Швейцарію, країна, як вважають експерти, здійснила «розумний політичний хід», продемонструвавши, що для неї однаково важливі як приналежність до співтовариства західних демократій, так і власна суверенна зовнішня політика¹.

Голова ОБСЄ в 2014 р., Президент та Міністр закордонних справ Швейцарії Дідьє Буркхальтер вдавався до активних дій протягом усієї кризи. Він вів переговори на рівні президентів і міністрів з метою пошуку дипломатичних шляхів урегулювання кризи. Важливість подій в Україні для Швейцарії демонструє хоча б те, що у лютому 2014 р. Буркхальтер призначив посла Швейцарії в Німеччині Тіма Гульдмана своїм Особистим представником з питань України. Тім Гульдман був в Україні кілька разів, щоб особисто оцінити ситуацію і провести переговори. На початку травня швейцарське головування ОБСЄ підготувало «дорожню карту» щодо реалізації Женевської спільної заяви від 17 квітня 2014 р. і надіслало її чотирьом сторонам Женевської заяви. Круглі столи національного діалогу проводилися українським урядом і були частиною реалізації «дорожньої карти». У травні 2014 р. було проведено три круглих столи: 14 травня в Києві, 17 травня в Харкові і 21 травня в Миколаєві. На прохання президента України Петра Порошенка на початку травня 2014 р. швейцарський Голова ОБСЄ призначив посла Хайді Тальявіні, досвідченого швейцарського дипломата, представником головуючої країни ОБСЄ в Тристоронній контактній групі, до якої також входить Україна (колишній президент Леонід Кучма) і Російська Федерація (посол Михайло Зурабов). Починаючи з травня, Тристороння контактна група проводила регулярні зустрічі. 5 вересня Тристороння контактна група підписала протокол у Мінську про припинення вогню і початок політичного процесу з вирішення кризи. Згідно з планом, Спеціальна моніторингова місія в Україні бере на себе спостереження за режимом незастосування зброї і моніторинг україно-російського кордону. 19 вересня 2014 р. знову в Мінську був підписаний Меморандум, в якому викладений перелік виконання зобов'язань щодо припинення вогню².

У відповідь на дії Росії ЄС ввів режим санкцій, опублікувавши список з 33 осіб, рахунки і активи яких на території ЄС піддаються процедурі блокування, і щодо яких запроваджено режим заборони на в'їзд до країн Євросоюзу. Схожий список, який частково збігається з європейським, опублікували і США.

Швейцарія є учасником Шенгенської угоди, а тому частково вона була змушена брати участь у санкціях ЄС в частині заборони на в'їзд. Однак при цьому вона на законодавчому рівні не включила її в арсенал своїх інструментів і методів³.

Відповідну заяву 26 березня 2014 р. зробив федеральний президент Швейцарії Дідьє Буркхальтер, за словами якого, для Швейцарії як для країни-члена Шенгену немає ніякої різниці між реалізацією санкцій в області заборони на в'їзд і самостійним рішенням, що здійснюється у тому ж руслі.

Після спеціально скликаного засідання Федеральної ради жодної чіткої пропозиції з приводу приєднання до уже існуючих санкцій вироблено не було. Парламентарі наголосили, що позиція Швейцарії як нейтральної країни продовжує залишатися в силі. Швейцарські політики також неодноразово наголошували, що Швейцарія є суверенною державою і залишається такою навіть в якості голови і члена ОБСЄ, організації, яка була і залишається ідеальною платформою для міжнародного посередництва і миротворчості. Таким чином, керівництво Швейцарії утрималося від прийняття власного переліку санкцій, спрямованих проти Росії. З іншого боку, Федеральна рада дала недвозначно зрозуміти, що лазівкою для обходу санкцій Швейцарія для Росії ніколи не була і не буде. Крім того, Федеральна рада залишає за собою право в будь-який момент повністю або частково

¹ OSZE-Vorsitz 2014. Eidgenössisches Departement für Auswärtiges.

<<https://www.eda.admin.ch/eda/de/home/aussenpolitik/internationale-organisationen/organisation-fuersicherheitundzusammenarbeitineuropaosze/die-schweiz-in-der-osze-troika/osze-vorsitz-2014.html>>

² Інформаційний листок про взаємодію ОБСЄ з Україною. *Organization for Security and Cooperation in Europe*. <<http://www.osce.org/uk/home/125576>>

³ Тім Гульдманн будет посредничать в Украине. *Swissinfo.ch. Дипломатия*. <<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=38033556>>

приєднатися до режиму санкцій ЄС і США¹.

Швейцарські парламентарі неодноразово наголошували, що Федеральна рада жодною мірою не керувалася економічними мотивами. У 2012 р. обсяг експорту товарів і послуг зі Швейцарії в Росію знаходився на рівні 2060000000 франків, що становить усього 1,4% загального обсягу швейцарського промислового експорту за вказаний період².

Факт головування Швейцарії в ОБСЄ не став для Федерального ради підставою приховувати свою думку щодо дій Росії спочатку в Криму, а потім і на південному-сході України. Уряд Швейцарії рішуче засудив анексію частини української території, що є очевидним порушенням міжнародного права і суперечить цілому ряду міжнародно-правових актів, підписаних Російською Федерацією.

Від початку подій в Україні Берн почав реалізовувати певні кроки. Зокрема, на початку березня Федеральна рада заморозила рахунки осіб, наближених до Президента України В.Ф. Януковича. Швейцарський уряд прийняв дане рішення ще до отримання запиту від тимчасового перехідного уряду в Києві. Рішення про замороження активів Януковича в Швейцарії було прийнято після того, як на заходи такого ж роду пішли в сусідніх зі Швейцарією Австрії та Князівстві Ліхтенштейн³.

Крім того, Швейцарія зупинила свій експорт зброї та боєприпасів в Україну та військових матеріалів і товарів подвійного призначення до Росії.

Швейцарський Державний секретаріат у справах економіки (SECO) підтвердив, що було прийняте рішення призупинити експорт озброєнь до України, оскільки в країні відбувається політична криза із застосуванням вогнепальної зброї, внаслідок чого є вбиті й поранені. У період 2009-2012 рр. Швейцарія здійснювала в Україну експорт товарів військового та подвійного призначення, насамперед боєприпасів вартістю понад 2 млн. швейцарських франків на рік. Переговори про укладення Угоди про вільну торгівлю між ЄАВТ і ЄврАзЕС були припинені. Припинено поки і співпрацю у військовій сфері, зокрема, там, де йшлося про проведення в Швейцарії тренувальних зборів для російських гірських стрільців⁴.

Проте в подальшому риторика швейцарських політиків стала дещо м'якшою, і альпійська республіка стала дотримуватися політики по відношенню до Російської Федерації, яка демонструвала скоріше прихильне ставлення до держави-агресора і прагнення не погіршити з нею відносини, ніж дотримання традиційного курсу нейтралітету і прагнення не втручатися в конфлікт.

Зокрема, уже у вересні 2014 р. на засіданні генеральної Асамблеї ООН Дідьє Буркхальтер заявив, що мир в Україні може бути досягнутий шляхом співпраці з Росією, а не протистояння з нею. Заходи, які вживаються для розв'язання конфлікту у будь-якому випадку мають залишати простір для діалогу та співпраці з Росією, ізоляція якої від решти Європи не вирішить жодних проблем. За словами президента Швейцарії, стабільність в Україні можна зберегти, тільки якщо ОБСЄ відновить платформу для співпраці між євроатлантичним і євразійським регіонами у сфері безпеки⁵.

Наприкінці 2014 р. Швейцарія здала головування в ОБСЄ Сербії.

Підводячи підсумки своєї діяльності, Дідьє Буркхальтер наголосив, що безпека в Європі помітно погіршилася в 2014 році. Криза в Україні стала однією з найважчих з того часу, як закінчилась «холодна війна». Ситуація в Україні негативно вплинула на безпеку та стабільність як в регіоні ОБСЄ, та і за його межами, оскільки виникли сумніви щодо багатьох припущень, які стосуються європейського порядку у постбіполярний період. Гельсінський заключний акт неодноразово порушувався, найбільш кричуще - коли був анексований Крим. Такий розвиток ситуації суперечить Паризькій хартії для нової Європи від 1990 р., а також багатьом іншим

¹ Швейцарія заморажує активи Януковича. *Swissinfo.ch. Політика. Кризис в Украине.*
<<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=38070006>>

² Гайссер У. Швейцарія знову возглавить ОБСЄ. *Swissinfo.ch. Безопасность.*
<<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=37497122>>

³ Берн останавливает экспорт вооружений в Украину. *Swissinfo.ch. Політика. Кризис в Украине.*
<<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=38024194>>

⁴ Берн останавливает экспорт вооружений в Украину. *Swissinfo.ch. Політика. Кризис в Украине.*
<<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=38024194>>

⁵ Президент Швейцарии Дидьє Буркхальтер: Изоляция России создаст Европе новые проблемы. *RT.*
<<https://russian.rt.com/article/51549>>

документам ОБСЄ, які були одногосно прийняті після того¹. Підводячи підсумки, слід наголосити, що для Швейцарії як держави, яка найбільше дотримується традицій нейтралітету, ОБСЄ стала чи не єдиною платформою, де держава мала можливість для висловлення та демонстрації своєї дипломатичної позиції з приводу подальшого розвитку та еволюції міжнародних відносин у Європі та світі, широке поле для маневру в контексті захисту національних інтересів на тлі існуючих міжнародних конфліктів та активного розвитку міжнародних організацій.

Швейцарія двічі головувала в ОБСЄ – у 1996 р. та у 2014 р. Обидва рази на період головування Конфедерації у цій структурі припали конфлікти, які значним чином вплинули на європейську безпеку.

References

1. Bern ostanavlivaet eksport vooruzheniy v Ukrainu [Berne stop arms exports to Ukraine]. *Swissinfo.ch. Politika. Krizis v Ukraine*. <<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=38024194>> [in Russian].
2. Die OSZE: Herausforderungen und Möglichkeiten. *Koff Newsletter. Nr. 127, 1. Mai 2014* [in German].
3. Erdniyeva, O.V. (2014). Prynysyp neytralitetu v zovnishniy politytsi Shveysariyi [The principle of neutrality in foreign policy of Switzerland]. *Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylyans'ka akademiya». Seriya: Istoriya. 2014. T. 241, Vyp. 229* [Proceedings of Petro Mohyla Black Sea State University of «Kyiv-Mohyla Academy". Series: History. Vol. 2014. 241, iss. 229]. 74-79. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2014_241_229_15> [in Ukrainian]
4. Gaysser U. Shveysariya vnov vozglavit OBSE [Switzerland will again lead the OSCE]. *Swissinfo.ch. Bezopasnost*. <<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=37497122>> [in Russian].
5. Gaysser, U. Shveysariya vnov vozglavit OBSE [Switzerland will again lead the OSCE]. *Swissinfo.ch. Bezopasnost*. <<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=37497122>> [in Russian].
6. Gemperli, S. Knochenarbeit und eine neue Freundschaft. *Neue Zürcher Zeitung*. <<http://www.nzz.ch/aktuell/schweiz/knochenarbeit-und-eine-neue-freundschaft-1.18192894>> [in German].
7. Informatsiynny lystok pro vzayemodiyu OBSYe z Ukrainoyu. Organization for Security and Cooperation in Europe. [The informative letter to OSCE engagement with Ukraine.]. *Organization for Security and Cooperation in Europe*. <<http://www.osce.org/uk/home/125576>> [in Ukrainian]
8. Lihtenshtayn S. Aktualno: vliyanie krizisa v Ukraine na OBSE [Actually: the impact of the Ukrainian crisis on the OSCE]. *Bezopasnost i prava cheloveka. Niderlandskiy Helsinskiy Komitet* [Security and human rights. Netherlands Helsinki Committee]. <http://www.shrblog.org/blog_rus/___On_hold___The_impact_of_the_Ukraine_crisis_on_the_OSCE_.html?id=463&page=1> [in Russian].
9. Manzhola, V.A., Vdovenko, V.M. (2007). *Neytralitet ta pozablokovist' u yevropeys'kiy systemi mizhnarodnykh vidnosyn* [Neutrality and non-alignment within the European system of international relations]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyyivs'kyi universytet». [in Ukrainian]
10. Prezident Shveysarii Dide Burkhalter: Izolyatsiya Rossii sozdast Evrope novyye problemy [Swiss President Didier Burkhalter: Isolating Russia will create new challenges for Europe]. *RT*. <<https://russian.rt.com/article/51549>>. [in Russian].
11. *Schweizer OSZE-Vorsitz 2014. Mögliche Schwerpunkte des schweizerischen OSZE-Vorsitzes* [Duranjic M., Gerber M., Kurz B]. foraus-Diskussionpapier. Nr. 19, November, 2013 [in German].
12. Shveysariya zamorazhivaet aktivyi Yanukovicha [Switzerland freezes assets of Yanukovich]. *Swissinfo.ch. Politika. Krizis v Ukraine*. <<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=38070006>> [in Russian].
13. Tim Guldmann budet posrednichat v Ukraine [Tim Goldmann will mediate in Ukraine]. *Swissinfo.ch. Diplomatiya*. <<http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=38033556>> [in Russian].

¹ Швейцарія здає головування в ОБСЄ зі словами про «кричущу анексію Криму» *VHIAH*. <<http://www.unian.ua/world/1028041-shveysariya-zdae-golovuvannya-v-obse-zi-slovami-pro-krichuschu-aneksiyu-krimu.html>>